

ERASMUS+ A PERPINYÀ: “LA RETIRADA” SEMINARI DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

Presentació

Durant el curs 2023-2024, des del Departament d'Història de l'IES Clot del Moro hem tingut el plaer de continuar amb el projecte Erasmus+ de “La Retirada” amb l'alumnat d'Història del Món Contemporani de 1er de Batxillerat, encetat el curs 2022-2023. El projecte s'ha realitzat en col·laboració amb el Lycée Pablo Picasso de Perpinyà per seguir el camí de “La Retirada”, és a dir, de l'exili espanyol en la Guerra Civil.

Així, al llarg de la mobilitat hem seguit les petjades dels exiliats espanyols de 1939, en una oportunitat única, ja que alguns dels llocs de la ruta són difícils de visitar pels límits de reserves o llistes d'esperes. A més, es tracta d'un contingut que resulta també molt profitós per a l'alumnat per a cursar l'assignatura d'Història d'Espanya en 2n de Batxillerat.

Els resultats, tant d'enguany com del curs passat, han sigut molt positius, no sols com a experiència personal, sinó també acadèmica. Aquest projecte ha ofert a l'alumnat la possibilitat de practicar una llengua estrangera que estudien al centre, veure la realitat d'altres instituts europeus, conviure amb alumnat d'un altra país... En definitiva, es planteja una experiència interdisciplinària que completa la formació de l'alumnat en molts nivells.

Eixida des de Sagunt el 20 de març del 2024.

Visita a Perpinyà i al Lycée Pablo Picasso

El 20 de març per la vesprada, en arribar, vam fer una volta per conèixer un poc Perpinyà. El centre històric és de vianants i molt bonic.

Castellet de Perpinyà.

El 21 de març pel matí vam fer una visita al Lycée Pablo Picasso. Allà l'alumnat va poder donar una volta pel campus i els seus diferents edificis, com la biblioteca, la cafeteria o alguns aularis. I, per suposat, conèixer als companys i companyes francesos!

Instal·lacions i biblioteca del Lycée.

Camp i cementiri d'Argelès-sur-Mer

El 21 de març vàrem visitar el camp de concentració d'Argelès-sur-Mer. Durant la Guerra Civil, França va acollir un gran nombre de refugiats que fugien de la violència i la repressió del règim franquista a Espanya. El camp d'Argelès es va convertir en un dels llocs on anaren a parar. La majoria de persones arribaren en condicions extremadament dolentes, enfrontant-se a la manca d'aliments, aigua potable, condicions higièniques adequades i llibertat. Un dels testimonis conta que 'els primers cinc dies no ens van donar ni menjar, ni aigua'.

El camp, establert en una zona costanera prop de la frontera espanyola, consistia principalment en tendes de campanya i barraques improvisades. La vida en el camp era difícil i les condicions es van agreujar encara més amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial, esdevenint un lloc de patiment i desesperació per als internats. En acabar la Segona Guerra Mundial, el camp va ser dissolt i les instal·lacions, desmuntades. Hui trobem un lloc de memòria històrica que recorda les tragèdies i els sofriments patits. Durant la visita trobarem una exposició temporal amb fotografies del camp i els presoners, junt a monuments i i ofrenes commemoratives.

Platja d'Argelès i exposició fotogràfica.

Poc després visitarem el cementiri dels espanyols, també a Argelès. Ací és on alguns dels exiliats espanyols, incapaços de sobreviure a les dures condicions de vida del camp, van ser soterrats.

En paraules de l'alumnat, “la visita a Argelès-sur-Mer va ser una gran experiència. Ningú vol imaginar el que van fer a Argelès-sur-Mer, en aquesta platja va morir molta gent, des de xiquets recent nascuts fins dones majors. Una experiència molt dura que ens va ensenyar com pot arribar a ser una persona quan li dones molt de poder”.

a

Maternitat d'Elna

El 21 de març també vàrem visitar la maternitat d'Elna, una institució fundada el 1939 per la infermera suïssa Elisabeth Eidenbenz, que va permetre el naixement de 597 xiquets, les mares dels quals, refugiades de la Guerra Civil (i després de la Segona Guerra Mundial), es trobaven internades en camps de concentració del sud-est de França. Amb la visita vam conèixer més profundament la situació de les dones i dels xiquets, a través d'un vídeo en què la seua fundadora, Elisabeth, explicava com va sorgir fundar la maternitat i com va ser la seua experiència. També vam veure una exposició amb panells explicatius i fotografies que contaven la història del lloc.

Panells explicatius i fotografies d'Elisabeth Eidenbenz.

Gràcies a aquesta institució, les dones embarassades van poder viure en bones condicions d'alimentació, higiene i allotjament durant uns mesos, oblidant-se de la misèria dels camps. Tanmateix, la Maternitat sols ofería un refugi temporal, ja que a les poques setmanes de nàixer, mares i fills havien de tornar als camps, on molts no sobreviurien.

Edifici de la Maternitat d'Elna.

En paraules de l'alumnat: “per a nosaltres, aquesta experiència ha sigut molt enriquidora perquè hem pogut veure la situació de totes aquestes dones i nens que vivien allí. És molt important saber la història del lloc i el passat d'aquelles persones per conèixer el que els va passar, agrair el que tenim ara i poder lluitar pels nostres drets, els que ells i elles no van tindre”.

Camp de concentració de Rivesaltes

El 21 de març, per la vesprada, vàrem visitar el camp de concentració de Rivesaltes, creat pel govern francès el 1935 a aquest poble del sud de França. El camp va ser utilitzat principalment per a detenir i confinar refugiats espanyols de la Guerra Civil i, posteriorment, jueus, gitanos i altres col·lectius que escapaven de la persecució nazi. En acabar la Segona Guerra Mundial no fou desmantellat, sinó que va seguir utilitzant-se per empresonar aquelles persones considerables 'indesitjables' pel govern francès: des dels harkis algerians fins refugiats i immigrants. No fou fins el 2007 que va cessar aquesta funció i es va convertir en el memorial que és actualment.

La part visitable conserva alguns barracons i latrines. Tanmateix, allò més impactant es troba baix terra, on trobem un gran centre de documentació que conta la història del camp i els esdeveniments històrics van causar aquests grans desplaçaments forçats de poblacions, amb gran quantitat de testimoniatges, documents i periòdics de l'època que permeten reconstruir la història del camp i els successius internaments.

Exterior del camp.

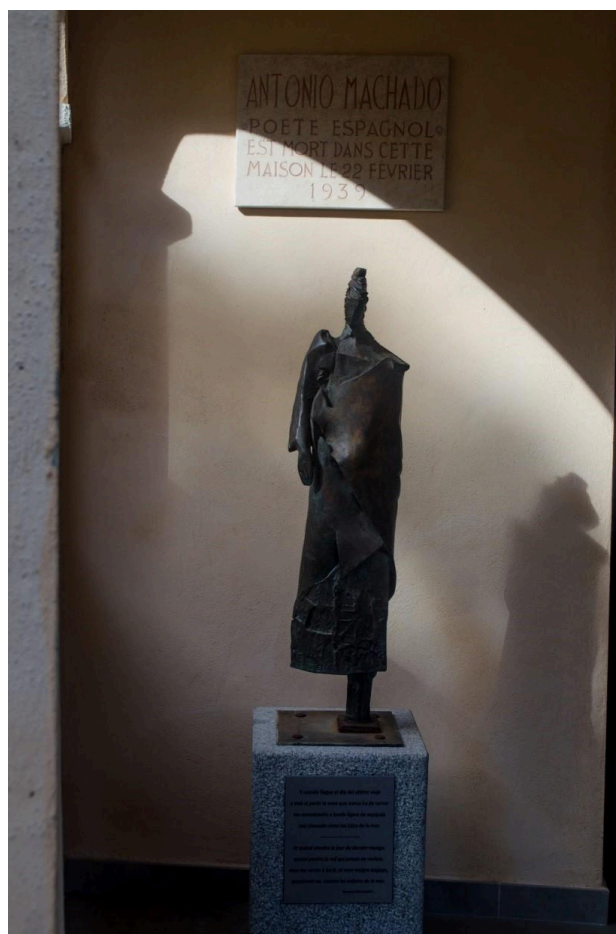
Exposició subterrània.

En paraules de l'alumnat: “segons la nostra opinió, visitar Rivesaltes ha sigut una experiència molt important per a reflexionar sobre com la gent que eren refugiats en el camp ho van passar tan malament. Veure'l en primera persona ens va parèixer molt impactant, ja que vam ser conscients que va passar fa tan sols uns anys. Pensem que és un molt bon lloc per a visitar perquè pots escoltar testimonis, veure objectes reals, llegir les històries i principalment veure les restes de l'estructura del camp, cosa que és molt interessant i impactant”.

Últims dies d'Antonio Machado a Cotlliure

El 22 de març, últim dia, vam visitar la ciutat costanera de Collioure. Primer, vam seguir els que foren els últims dies d'Antonio Machado, exiliat junt a la seua família cap a la fi de la Guerra Civil. Vam passar per la plaça on es trobava la pensió on es va allotjar i on segurament escriuria els seus últims versos: “Estos días azules y este sol de la infancia”. I és que l'estat de salut del poeta, ja molt feble, va empitjorar amb les dolentes condicions del viatge: unes tres setmanes després d'arribar, moriria el 22 de febrer del 1939. Desenes d'exiliats, en assabentar-se, van acudir a presentar els seus respectes al poeta, pagant entre tots el seu soterrament. El llegat de Machado continua viu a través de la fundació que té a Collioure, que arreplega cada mes els objectes, records i cartes que encara hui, 85 anys després, la gent deixa a l'escriptor en la seua tomba.

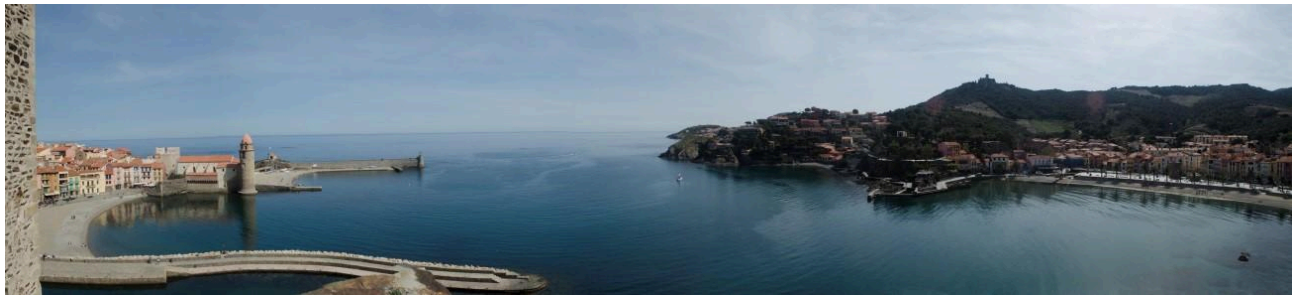
En paraules de l'alumnat: “Aquesta part de l'excursió creiem que és la que més ens ha agradat, ja que la vida de Machado és bastant interessant. Com lluitava per seguir avant cada dia i com de trista va ser la seua mort per a tots els que el volien. Però sens dubte esta part ha arribat a ser de les nostres parts favorites per la manera d'explicar que té Adrián: feia que ho entenguérem tot millor i aconseguia que se'ns remogueren coses per dins. En la tomba de Machado no sols descansa un poeta, sinó algú que va viure i va sentir com nosaltres. Els seus versos són com un ressò de la nostra pròpia vida, recordant-nos el ràpid que passa el temps i el persistents que són les nostres paraules. La seua obra ens anima a buscar allò bell en cada dia i a trobar esperança fins i tot en els moments més foscos”.

Tomba d' Antonio Machado.

Castell de Cotlliure

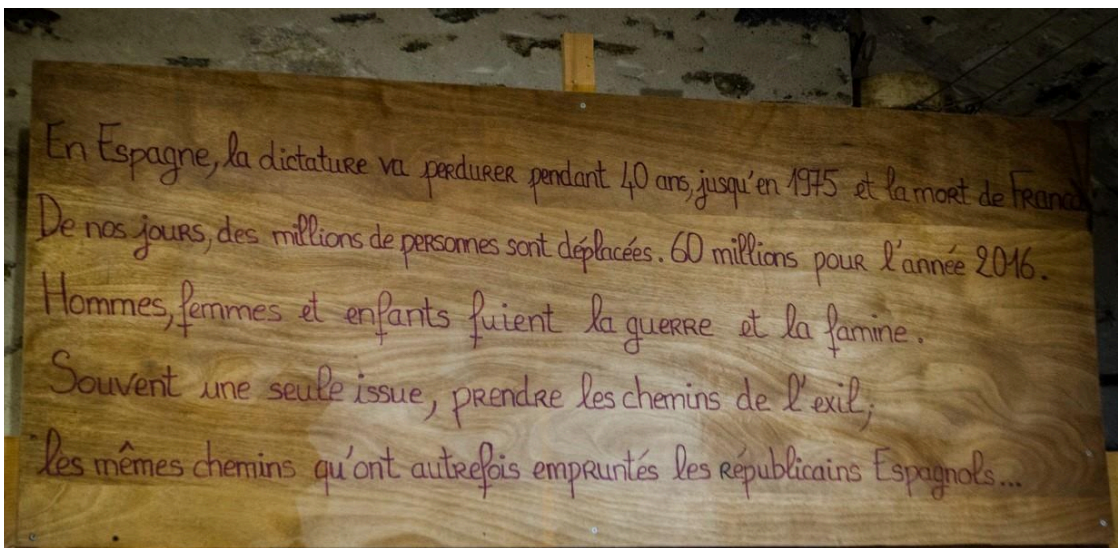
El 22 de març de matí vàrem visitar el castell de Collioure, que s'erigeix bellament vora la platja. El nostre guia va fer una visita per tot el castell, explicant-nos tots els processos històrics i els regnes pels que havia passat des de l'Edat Mitjana; també vam veure les vistes des de la part alta del castell, des d'on es veia el poble en una panoràmica preciosa.

Panoràmica des del castell.

Malgrat la seua bellesa exterior, el castell de Collioure amaga una història fosca, ja que va ser utilitzat com a penal i centre de detenció durant la fi de la Guerra Civil i, després, durant la Segona Guerra Mundial, cometent-se en ell nombrosos abusos contra els presoners, com ens contaren el nostre guia i una petita exposició, amb nombrosos documents al respecte. Així, vam veure també la presó, on havien estat tant espanyols com refugiats de la Segona Guerra Mundial; era un lloc molt petit, on els presoners no podien ni estar de peu, només asseguts, i tots aglomerats. Les condicions del penal no sols eren dures, sinó que les autoritats franceses van cometre abusos i tortures contra els presoners. El guia ens va mostrar diversos testimonis i en particular ens va contar una experiència molt emotiva sobre unes dones que gràcies a ell van confirmar que el seu pare va estar empresonat a eixe castell.

En paraules de l'alumnat: "personalment va parèixer-nos un molt bon lloc per a profunditzar en tot el que va passar amb els espanyols i després amb els que van viure en la Segona Guerra Mundial. El guia ho explicava tot amb claredat i ens va resultar fàcil d'entendre i a més el castell ens va parèixer que tenia una història molt interessant i visualment el disseny ens va meravellar. Acadèmicament parlant, ens ha paregut molt útil per a aprendre sobre aquestes guerres i hem pogut presenciar les experiències viscudes per totes eixes persones que van haver de passar per eixe calvari; ho recomanariem perquè viure això en persona t'impersona i ho considerem una experiència que hi ha que viure almenys una vegada a la vida, i més si tot aquest tema t'interessa realment".